

Tilrettelegging for bedre læring og større deltakelse blant språklige minoriteter - NAFO 10 år

Else Ryen

I desember 2003 lanserte Utdannings- og forskningsdepartementet strategiplanen *Likeverdig utdanning i praksis!* Den hadde som mål å redusere utdanningsforskjeller mellom majoritetsspråklige og minoritetsspråklige barn og unge. Ett av tiltakene i planen var opprettelsen av et nasjonalt senter. Dette senteret, Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO) som ble etablert 1. januar 2004, skulle selv være en sentral aktør for gjennomføringen av en stor andel av tiltakene i planen. I de ti årene som har gått, har NAFO hatt ansvar for mer enn 200 prosjekter knyttet til flerkulturell opplæring i barnehage, skole, voksenopplæring og høyere utdanning. Et slikt omfattende arbeid er det selvsagt umulig å gi et heldekkende bilde av gjennom en kort artikkel. Men artikkelen vil kunne gi et innblikk i NAFOs kompetanse, arbeidsområder og samarbeidsstrategier gjennom å trekke fram enkelte prosjekter fordelt på alle nivåene i opplæringen. Men først litt om hvordan det hele startet.

13 år med kompetansebygging

NAFO fyller ti år, men historien om sentervirksomhet som skal bidra til å gi økt kompetanse for arbeid med flerspråklige barn og unge, er eldre. NAFO hadde en forløper i et annet senter, Senter for kompetanseutvikling i den flerkulturelle skolen (SEFS). Det er naturlig å se opprettelsen av NAFO og NAFOs strategier for kompetanseutvikling i sammenheng med det arbeidet som SEFS utførte og den strategien som ble lagt der. Bakgrunnen for opprettelsen av SEFS var et forslag som ble framsatt i NOU 1995: 12, og som ble videreført i Stortingsmelding nr. 17 1996/97: *Om innvandring og det flerkulturelle Norge* der det ble skissert tiltak for å opprette to kvalifiseringssentra (Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet 1996: 74), tiltak som også ble omtalt i Stortingsmelding nr. 25 1998/99: *Morsmålsopplæring i grunnskolen*. Statens utdanningskontor i Oslo og Akershus fikk i oppdrag å utrede etablering av slike sentra. Deres konklusjon var at det burde etableres ett senter, og at dette senteret skulle ha landsdekkende funksjon når det gjaldt å sikre ønsket faglig bistand. Senteret ble opprettet 1. august 2000 med i alt tre ansatte, An-Magritt Hauge ble tilsatt som leder. Kjernevirksomheten var kompetanseutvikling for arbeid med minoritetsspråklige elever. Det innebar at senteret skulle bistå kommuner og fylkeskommuner med å realisere læreplanverket i grunnskolen og videregående opplæring med vekt på kompetanseutvikling i forhold til læreplanene i norsk som andrespråk og morsmål for språklige minoriteter, inklusiv tospråklig opplæring. Ved behov skulle senteret også bistå skoler, kommuner og fylkeskommuner i arbeid for utvikling av inkluderende læringsmiljøer som kunne gi gode sosialisering- og læringsmuligheter for minoritetsspråklige elever. Sentrale samarbeidspartnere var SU-kontorene, kommunene / fylkeskommunene og høyskoler og universiteter. SEFS hadde fire virkemidler: nettverksbygging, etterutdanning, rådgiving og veiledning, dokumentasjon og informasjon. SEFS var ikke tenkt som et permanent tiltak,

funksjonstiden var i utgangspunktet satt til tre år. Etter to års virksomhet besluttet departementet at det skulle foretas en evaluering av arbeidet senteret hadde gjort så langt. Denne evalueringen skulle gi departementet grunnlag for å vurdere en mulig forlengelse av senterets virketid. Mandatet for evalueringen var å vurdere om SEFS hadde arbeidet ut fra forutsetningene, og om virksomheten ga ønskede resultater. For å få svar på dette, skulle det blant annet innhentes informasjon fra målgruppene om hvordan de vurderte den faglige bistanden de fikk, om det var valgt riktige målgrupper, og om det eventuelt var viktige delområder som ikke ble dekket gjennom strategien. Det var også et spørsmål om senterets funksjonstid burde forlenges for å få fullført en landsomfattende kompetanseoppbygging. Svarene på spørreundersøkelsen viste at målgruppene gjennomgående var fornøyd med senterets arbeid, men både svarene i denne undersøkelsen og SEFS' egen vurdering viste også at det ikke var mulig å nå kompetanseutviklingsmålene i løpet av en funksjonstid på tre år. Vurderingsinstansen foreslo derfor en forlengelse av virksomheten. Et viktig argument for forlengelse var at kompetanseutvikling av den typen SEFS satset på nødvendigvis tar tid (Engen og Ryen 2002). På politisk hold ble behovet for videreføring anerkjent, og SEFS og dette senterets oppgaver ble lagt inn under et nyopprettet senter, Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO).

NAFO – opprettelse og mandat

Som nevnt ovenfor, lanserte Utdannings- og forskningsdepartementet i desember 2003 en femårig strategiplan for å bedre læringen og øke deltakelsen av språklige minoriteter i barnehage, skole og høyere utdanning, *Strategiplan Likeverdige utdanning i praksis!*. Ved lanseringen sa statsråd Kristin Clemet at bakgrunnen for at hun hadde tatt initiativ til satsingen, var at både internasjonale og nasjonale undersøkelser hadde vist til dels store forskjeller i læringsutbytte mellom minoritets- og majoritetslever.

Ett av tiltakene i planen var altså opprettelsen av NAFO. NAFOs arbeid skulle utføres på oppdrag fra Utdanningsdepartementet og Utdanningsdirektoratet. Administrativt ble NAFO lagt under Høgskolen i Oslo, som tidligere hadde huset SEFS.

I strategiplanen presenteres senterets oppgaver på denne måten:

Senteret skal være et nasjonalt senter for kompetanseutvikling i en flerkulturell skole og utdanning. Senteret får ansvar for kompetanseoppbygging i barnehage, grunnskole, videregående opplæring, voksenopplæring og høyere utdanning. Senteret skal – gjennom samarbeid med høyskoler og universitet bidra til etterutdanning og veiledning av ansatte i forvaltningen og i barnehager, skoler og voksenopplæringsinstanser, og nettverksbygging mellom dem – i samarbeid med LS, Vox og fylkesmennene bidra til kompetanseutvikling og etablering av gode regionale samarbeidsstrukturer mellom kompetansetilbydere og kompetansesøkere på alle nivåer og mellom skoleadministrasjonen i forvaltningen. På den måten vil kompetanseutviklingen på det flerkulturelle området forankres regionalt.

Læringscenteret (LS) – Nasjonalt senter for læring og utvikling - hadde et særlig ansvar for oppfølgingen av strategiplanen og for å se de ulike tiltakene i sammenheng. I dette arbeidet skulle LS samarbeide tett med NAFO og Vox. Fra juni 2004 ble Læringscenteret en del av det nyopprettede direktoratet for utvikling av grunnskole og videregående opplæring – Utdanningsdirektoratet. Dette direktoratet overtok da ansvaret for gjennomføringen av strategiplanen.

I løpet av de første årene av strategiplanens virketid ble det satt i gang en rekke tiltak, men det var også behov for nye tiltak, og i februar 2007 ble det utgitt en revidert versjon av strategiplanen, denne gangen med tittelen *Strategiplan Likeverdig opplæring i praksis!*. Den nye ledelsen i Kunnskapsdepartementet videreførte intensjonene i planen, og i forordet til planen het det blant annet at alle skal ha de samme rettigheter, plikter og muligheter uavhengig av bakgrunn, og at barnehager, skoler og andre opplæringsinstitusjoner er viktige arenaer for inkludering og deltakelse.

Strategiplanen dekket hele utdanningsløpet og hadde fem hovedmål

- Bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn i førskolealder
- Bedre skoleprestasjonene til minoritetsspråklige elever
- Øke andelen blant minoritetsspråklige elever og lærlinger som påbegynner og fullfører videregående opplæring
- Øke andelen av minoritetsspråklige studenter i høyere utdanning
- Bedre norskerferdighetene til minoritetsspråklige voksne

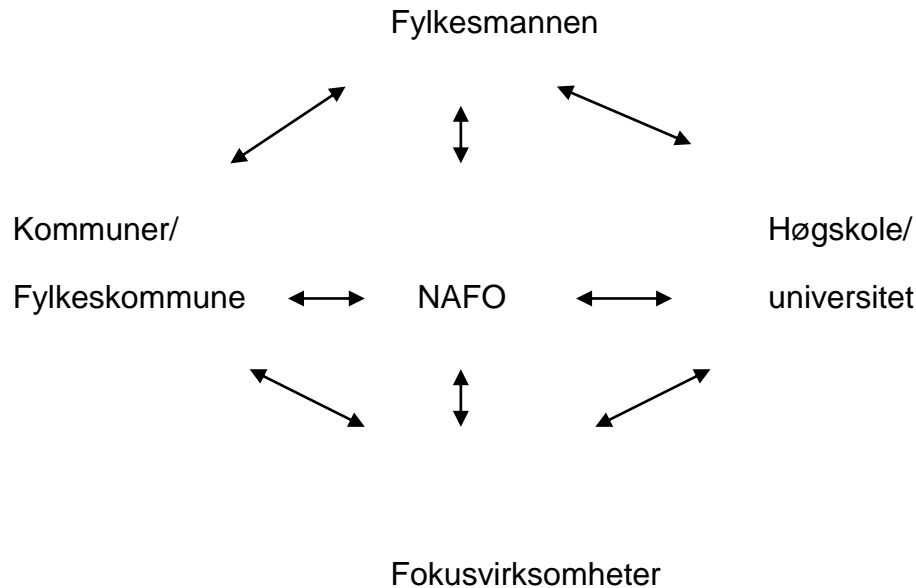
I implementeringen av flerkulturelle perspektiver i opplæring og utdanning hadde NAFO som oppdrag å

- drive kompetanseoppbygging for ledelse av og arbeid i opplæringsinstitusjoner på alle nivåer i forhold til opplæring av språklige minoriteter og å utvikle inkluderende flerkulturelle læringsfellesskap
- ha et helhetlig livsløpsperspektiv – se tiltak i sammenheng
- bistå virksomhetsenheter på alle nivåer i å utvikle gode modeller for opplæring av minoritetsspråklige og utvikling av inkluderende fellesskap
- bidra til evaluering, dokumentasjon og spredning av gode eksempler

Strategi for kompetansespredning

Selv om det ikke hadde vært mulig å oppfylle mandatet for SEFS i løpet av virketiden, fikk senteret lagt ned et omfattende arbeid. Med få ansatte og målsetting om å nå ut med kompetansebygging i alle fylker, var det nødvendig for SEFS å utarbeide en effektiv strategi for kompetansespredning. Kompetanseutviklingen innenfor det flerkulturelle pedagogiske feltet forutsatte et bredt samarbeid mellom skoleeiere, UH-sektoren, SU-kontorene og spesielt

utpekte skoler (fokus-skoler). For å sikre dette var det nødvendig at alle ledd forpliktet seg til å ta ansvar for kompetanseutviklingen. SEFS skulle være ansvarlig for å sette i gang arbeidet og for informasjon og samarbeid mellom alle ledd. Strategien for spredning kan synliggjøres gjennom det såkalte «SEFS-hjulet»

Praksisfeltet ble innlemmet ved at SEFS arbeidet direkte i forhold til opplæringsvirksomheter utpekt av Fylkesmannen i hvert fylke. Den strategien for spredning som synliggjøres gjennom SEFS-hjulet, ble videreført av NAFO.

Nettverksbygging, utviklingsarbeid og kompetanseheving gjennom samarbeid i nettverk er en sentral arbeidsform for NAFO. Gjennom nettverk deles erfaringer, kompetanse og behov for utvikling av flerkulturell pedagogikk, antirasistisk arbeid, hjem-skolesamarbeid og opplæringen av barn, elever og voksne fra språklige minoriteter. NAFO har fylkesvise nettverk i alle landets fylker, nasjonale nettverk innenfor hvert opplæringsnivå og skoleeiernettverk på kommunalt og fylkeskommunalt nivå. Senteret har dessuten inngått i nettverk med skolefaglige aktører i Norden og Europa.

Fokusvirksomhetene er et sentralt ledd i NAFO-hjulet. I de fylkesvise nettverkene deltar NAFOs fokusvirksomheter på de ulike nivåene, minst en barnehage, en grunnskole, en videregående skole og en voksenopplæringsinstitusjon. Det opprettes kontrakt med de ulike aktørene, og i kontrakten forplikter virksomhetene seg til å drive eget utviklingsarbeid og kompetanseheving for eget personale og å spre kunnskap og kompetanse til andre. I strategiplanperioden (2004 – 2009) holdt NAFO årlige landsomfattende konferanser for hvert enkelt nivå, i tillegg var det en årlig åpen nasjonal strategiplankonferanse på tvers av nivåene. De store utviklingsmulighetene som ligger i det regionale og nasjonale nettverksarbeidet, er videreført som en hovedstrategi i NAFOs generelle arbeid også etter at strategiplanperioden ble avsluttet i 2009, og NAFO ble et permanent kompetansesenter. De regionale nettverkene der fokusvirksomhetene deltar, bidrar til at kompetansen når ut til større målgrupper. Deltakerne i disse nettverkene har ansvar for å spre kompetansen til andre virksomheter i

fylkene. Det finnes følgende nasjonale nettverk knyttet til de ulike opplæringsnivåene: nettverk av fokusbarnehager, nettverk av grunnskoler, nettverk innenfor videregående opplæring, nettverk av voksenopplæringsinstitusjoner og nettverk for skoleeiere.

I det følgende gis det eksempler på noen av de oppgavene NAFO har hatt og har innenfor ulike nivåer i skole og utdanning.

Utvikling av språklige ferdigheter i barnehager og skoler

Strategiplanen framhever at god språklæring er en nøkkel for at minoritetsspråklige skal lykkes i skole og utdanning, og NAFO har hatt flere oppdrag og prosjekter i barnehage og skole, både med fokus på norsk og på minoritetselevenenes morsmål.

Styrking av norskopplæringen

I 2007 ble det fastsatt nivåbaserte læreplaner både i grunnleggende norsk og i morsmål for elever fra språklige minoriteter. Samme år fikk NAFO i oppdrag å utarbeide og tilby etterutdanningskurs for undervisning etter læreplanen (Tiltak 10 *Strategiplan Likeverdig opplæring i praksis!*). NAFO skulle også (ifølge tiltak 11) utarbeide veiledningsmaterieell for lærere som underviser i grunnleggende norsk. Veiledningsmateriellet skulle ses i sammenheng med etterutdanningstilbudet og skulle kunne brukes både uavhengig og i forbindelse med det. Veiledning Språkkompetanse i grunnleggende norsk ble utarbeidet i løpet av 2007 og gjort tilgjengelig på

http://www.udir.no/Upload/Brosjyrer/5/Veiledning_grunnleggende_norsk.pdf.

Etterutdanningskurset hadde et omfang på 14 timer og ble tilbudt skoler over hele landet. Ett av temaene som skulle behandles på kurset var, ifølge tiltak 10, bruk av et kartleggingsverktøy som ble utarbeidet i tilknytning til læreplanen.

Kartlegging

I norsk grunnskole har det vært brukt en rekke ulike tester for å vurdere norskkompetansen til flerspråklige elever. Som Palm og Ryen (2014) påpeker, tar testene i liten grad hensyn til elevens totale språklige potensial, blant annet fokuseres det lite på muntlige ferdigheter, noe som er helt sentralt når det gjelder andrespråksinnlærere. Testene tar heller ikke sikte på å vurdere elevenes språklige utvikling over tid, og testmaterialet brukes ofte svært tilfeldig. En undersøkelse, gjennomført av Rambøll i 2006, viste dessuten mangelfull kompetanse på skolenivå og hos den enkelte lærer både til å gjennomføre tester og til å fortolke testresultater. Dette var noe av bakgrunnen for at NAFO fikk i oppdrag å utarbeide et vurderingsverktøy, *Kartleggingsmaterieell. Språkkompetanse i grunnleggende norsk for språklige minoriteter* (Utdanningsdirektoratet 2007). Verktøyet er i utgangspunktet knyttet til læreplan i grunnleggende norsk for språklige minoriteter, men det kan med fordel brukes også om elevene har tilrettelagt norskundervisning etter læreplan i norsk eller følger læreplan for elever med kort botid i videregående opplæring. I 2009 ble det tatt inn en tilleggsbestemmelse i opplæringsloven (§ 2-8 for grunnskolen og § 3-12 for videregående opplæring) som sier at kommunene og fylkeskommunene har plikt

til å kartlegge elevenes ferdigheter i norsk før det blir fattet vedtak om særskilt norskopplæring. Loven sier også at slik kartlegging skal utføres underveis i opplæringa, og at vurderingen skal gi grunnlag for å fatte beslutning om at en elev kan gå over til ordinær undervisning. Det er ikke noe pålegg om bruk av et bestemt verktøy, *Kartleggingsmaterieell Språkkompetanse i grunnleggende norsk* er imidlertid et godt redskap både for en første vurdering av elevene og for underveisvurdering. Det er laget slik at det både kan vise bredden i elevenes språklige ferdigheter og utvikling over tid, og det kan være et redskap for å legge til rette for tilpasset undervisning. Det er lenket til kartleggingsmateriellet fra NAFOs hjemmeside, og som en hjelp for dem som ønsker å bruke dette vurderingsmaterialet, har NAFO også laget en oversikt over ofte stilte spørsmål om bruken av materialet med svar på disse spørsmålene.

<http://nafo.hioa.no/grunnskole/kartleggingsverktoy/sprakkompetanse-i-grunnleggende-norsk/>

Kartlegging av skolefaglige ferdigheter

NAFO har også utarbeidet et verktøy for kartlegging av skolefaglige ferdigheter

<http://nafo.hioa.no/grunnskole/kartleggingsverktoy/kartlegging-av-skolefaglige-ferdigheter/>.

Denne kartleggingen skal kartlegge skolefaglig bakgrunn og fagkunnskaper, og den bør derfor helst foregå på elevens morsmål. Verktøyet består av tre hoveddeler: 1) kartlegging av skolebakgrunn og elevens øvrige ferdigheter og erfaringer, 2) skolefaglige ferdigheter i engelsk, naturfag, samfunnsfag, matematikk og IKT, 3) lese- og skriveferdigheter, på morsmålet eller på andre språk.

Kartlegging av leseferdighet på elevens morsmål

Et viktig verktøy i kartleggingsarbeid er også *Kartlegging av leseferdighet*. Prøvene kan kartlegge leseferdighet på 15 forskjellige morsmål og dekker tidlige trinn i leseutviklingen til en elev. Prøvene kan også brukes overfor eldre elever og voksne som er kommet relativt kort i leseutviklingen. Det er laget veiledende og ikke standardiserte normer, og elevens resultater må derfor vurderes bredt, og ut fra elevens nåværende og tidligere opplæringssituasjon. Prøvene som består av en rekke delprøver, er uavhengig av læreverk og læreplaner, men de dekker kompetansemål på nivå én og to på området skriftlige ferdigheter i Læreplan for morsmål for språklige minoriteter.

<http://nafo.hioa.no/grunnskole/kartleggingsverktoy/kartleggingsprover-pa-morsmal/>

En redegjørelse for innholdet i og bruken av disse leseprøvene er gitt i artikkelen «Kartlegging og utredning av flerspråklige elever» av Liv Bøyesen.

Styrking av tilbudet til nyankomne ungdommer

Ett av tiltakene i strategiplanen var å utvikle mer fleksibel og målrettet opplæring for elever med mangelfull opplæring og kort botid i Norge. Ett arbeid som ble gjennomført i tilknytning til dette, var å utvikle det verktøyet for kartlegging av skolebakgrunn som er nevnt ovenfor. Det ble også gjennomført pilotprosjekt der flere fylker og skoler deltok med utprøving av modeller, bl.a. ble det gitt grunnskoleopplæring i videregående for unge minoritetsspråklige med svak skolebakgrunn. I Bergen hadde Nygård skole grunnskoleelever som hospiterte på Årstad videregående skole og fikk tilrettelagt opplæring i egne grupper, samt delta på ulike programfag. Et annet prosjekt har blitt gjennomført av fokusskolene Tiller videregående skole og Åsheim ungdomsskole i Trondheim. Disse to skolene har samarbeidet om tospråklig opplæring og om rådgiving ved overgang mellom skoleslagene. De utviklet også ulike tiltak som skulle gi de minoritetsspråklige elevene bedre muligheter til å velge riktige programfag og få utbytte av opplæringen. (Flere prosjekter i videregående skole er beskrevet i rapporten *Veien videre*, NAFO 2101: 76 – 88). Et annet prosjekt, som har vært svært vellykket, er «Kombinasjonsklassen» i Larvik. Her har Vestfold kommune og Vestfold fylkeskommune gått sammen om et skoleprosjekt for å gi bedre og mer tilpasset opplæring til ungdom over 16 år med liten skolegang fra hjemlandet. Dette prosjektet har Inger Hjortland skrevet om i artikkelen «Kombinasjonsklassen - fra prosjekt til suksess!».

Kompetanseheving og språkutvikling i barnehagen

I løpet av femårsperioden 2005 – 2010 gjennomførte NAFO på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet kompetanseutvikling for barnehageansatte innenfor språkstimulering og flerkulturell pedagogikk. Tiltaket ble iverksatt i samarbeid med fylkesmennene, høgskoler og universitet i alle landets fylker. Tiltaket var et breddeprosjekt og er også et eksempel på et vellykket samarbeid med UH-sektoren. 16 høgskoler og universitet var involvert med til sammen 44 ansatte knyttet til tiltaket. Over 1000 barnehageansatte deltok, fordelt på 95 kommuner. 270 barnehager deltok, og 80 av disse fikk veiledning fra høgskoler og universitet i forbindelse med praksisprosjekter i egen barnehage (jf. NAFO 2010).

NAFO har også hatt flere utviklingsprosjekt som prøver ut forskjellige modeller for flerspråklig opplæring, ett av disse er det prosjektet som omtales som «Familielæring». Familielæring er et samlebegrep for lærings situasjoner der flere generasjoner deltar og lærer sammen. (Jf. Aamodt 2008). Familielæringsprosjekt har hatt som definerte mål å tilby norskspråklig stimulering til fire- og femårige barn fra språklige minoriteter som ikke går i barnehagen, og å inkludere mødrene deres gjennom informasjon og samtaler om utdanning og samfunnsrelaterte temaer, som for eksempel det norske skolesystemet, helsetjenester og norske tradisjoner. Fem av prosjektene under denne paraplyen involverte bibliotek i samarbeid med skoler og barnehager, og foreldre var også involvert i mange av tiltakene. Flere tiltak knyttet til dette arbeidet er dokumentert gjennom små filmer på NAFOs hjemmeside <http://nafo.hioa.no/barnehage/filmer/>. Kompetansetiltak er også omtalt i artikkelen «Språklig og kulturelt mangfold – fine ord eller god praksis?» av Gro Svolsbru og

Marit Gjervan. I artikkelen «Bruk av flerspråklige fortellinger i barnehage og skole» av Fikria Akkouh, Målfrid Bleka og Lene Østli vises det hvordan barns språkutvikling kan styrkes gjennom flerspråklige fortellinger, og at foreldre kan involveres i dette arbeidet.

Styrket lærerkompetanse

Det er viktig for skolen å ha lærere med flerspråklig og flerkulturell kompetanse, og morsmåslærere / tospråklige lærere har en viktig funksjon i norsk skole. De står for morsmålsopplæring, gir fagundervisning og fungerer gjerne som et viktig formidlingsledd mellom hjem og skole. Men det har ofte vært uklare, og i mange tilfelle usikre ansettelsesforhold for dem som har arbeidet som morsmåslærere (jf. NOU1995:12, Ryen 2009, Engen og Ryen 2009, Dewilde 2013, artikkelen «Refleksjoner om annerledeslærerne» av Saleh Mousavi). Tospråklige lærere i norsk skole har også hatt svært uensartet utdanningsbakgrunn. Ikke alle har hatt formell pedagogisk kompetanse, mange har hatt høyere studier innenfor andre felt enn opplæring, eller de har hatt lærerutdanning fra hjemlandet som ikke er godkjent i Norge. Noen har også hatt relativt liten utdanning, men kan ha hatt mye praksis som morsmåslærere / tospråklige lærere. Fra 1990-tallet har det blitt fokusert på behovet for kompetanseheving for denne lærergruppa (f.eks. NOU1995: 12). I 2003 ble det opprettet en statlig stipendordning for lærere fra språklige minoriteter. Målet med tiltaket er å øke rekrutteringen av minoritetsspråklige lærere på alle trinn i skolen. (Jf. <http://nafo.hioa.no/stipendordningen-minoritetsspraklige-larere/>) Stipend gir motivasjon for å gjennomføre utdanning, og det gjør det lettere å kunne studere uten å måtte arbeide ved siden av. De første årene ble ordningen forvaltet av Utdanningsdirektoratet. Fra januar 2008 forvalter NAFO ordningen i samarbeid med skoleeier. I oktober 2014 hadde totalt 384 tospråklige lærere sluttført lærerutdanning ved hjelp av stipendordningen.

Samarbeid over landegrensene

NAFO har inngått samarbeid både med nordiske og europeiske aktører som arbeider med flerkulturelle og flerspråklige spørsmål.

NAFO har i hele sin virketid hatt regelmessig samarbeid med UC2 Videncenter for tosprogethed og interkulturalitet i CVU (København) og Nationellt Centrum för svenska som andraspråk (Stockholm). Samarbeid om faglige oppgaver knyttet til språkopplæring og migrasjonspedagogikk er viktig for utvikling av fagfeltet, og gjennom årlige seminarer tilfører de tre nordiske sentrene hverandre mye informasjon og gir hverandre faglige utfordringer.

De senere årene har NAFO i større grad også blitt deltaker i intereuropeiske nettverk. Sammen med Høgskolen i Østfold deltar NAFO i SIRIUS, et europeisk nettverk som ble etablert i 2012, og som mottar støtte fra EUs Program for Livslang Læring. En rekke land deltar i prosjektet, blant andre Belgia, Nederland, Spania, Tyskland, Ungarn og de baltiske statene. Målet er å bidra til utvikling av EUs og de enkelte nasjonenes politikk på området

opplæring av minoritetsspråklige barn og unge. Nettverket er en plattform for samarbeid mellom beslutningstakere, forskere og praktikere, og det søker å legge til rette for utveksling av ideer og overføring av informasjon.

I 2013 var NAFO med på å utvikle en søknad om Nordplus Horizontal-midler til etablering av et nordisk nettverk. Nettverket består av: Voksenopplæringa i Trondheim kommune, Fylkesmannen i Vest-Agder, Utdanningsdirektoratet, Nationellt centrum, Göteborg universitet, Center för skolutveckling Göteborg, Malmö högskola, Utbildningsförvaltningen Stockholm, Universitetet i Helsinki, Jyväskylä universitet, Utbildningsverket i Helsinki, Universitetet i København og NAFO. Nettverkets interesseområder er språkpolitiske spørsmål, utvikling av pedagogisk praksis og utvikling av forskning knyttet til flerspråklige barn, ungdommer og voksne. Nettverket har samling en gang i året. Det skal velges ulike tema hver gang, og det kan være ulike aktiviteter slik som konferanser, seminarer og prosjekter. Det gjennomføres også studiebesøk.

Dokumentasjon

Som vist i denne artikkelen, leder NAFO mange ulike prosjekter i samarbeid med barnehager, skoler, barnehagemyndigheter, skoleeiere, fylkesmenn og universiteter og høyskoler. Erfaringene fra de ulike prosjektene dokumenteres enten gjennom rapporter, idé- eller ressurshefter, eller gjennom produksjon av korte filmer.

Publikasjoner knyttet til NAFOs tidligere prosjekter finnes på <http://nafo.hioa.no/om-nafo/publikasjoner/> Sammen med fokusvirksomheter og med profesjonell bistand fra Snøball Film har NAFO fått produsert en rekke filmer fra praksisfeltet: <http://nafo.hioa.no/fag/filmer/> Filmene skal gi lærere og ledere inspirasjon til å gjennomføre endringer i praksis både når det gjelder opplæringstilbudet til minoritetsspråklige og den pedagogiske virksomheten generelt. Nettstedet *Tema morsmål* <http://nafo.hioa.no/tema-morsmal/> tilbyr læringsressurser på 13 språk for barnehage og skole, og det tilbyr, Nyhetsbrev utgis jevnlig: <http://nafo.hioa.no/om-nafo/publikasjoner/nyhetsbrev/> Og alt dette og mye mer finnes innenfor NAFOs hjemmeside: <http://nafo.hioa.no/>

Spredningsstrategi i endring

Gjennom årene har hovedstrategien for kompetansespredning vært å bruke de ulike nettverkene som er etablert. Spredning skjer også gjennom alle prosjektene NAFO til enhver tid leder på oppdrag fra utdanningsaktører. I tillegg kommer konferanser og møter for ulike aktører. I de senere årene har spredningsstrategien blitt supplert med produksjon av ressurser på nettet. NAFO har vært svært aktiv i å utvikle nettressurser, både læremidler og materiell for barn og elever, men også veiledninger og bakgrunnsinformasjon til pedagoger og myndigheter. Prosjektet knyttet til nasjonale minoriteter (<http://nafo.hioa.no/om-nafo/nafos-prosjekter/taterfolket-fra-barn-til-voksen/>) er et eksempel på dette. Likeledes utvikling av NAFOs hjemmeside, nettstedet *Tema morsmål* og NAFOs innledende arbeid med å utvikle ressurser for fjernundervisning.

Litteratur

- Engen, Thor Ola og Else Ryen 2002: *Flerkulturell kompetansebygging. Senter for kompetansebygging i den flerkulturelle skolen (SEFS)*, en undervisvurdering utført av Thor Ola Engen, Høgskolen i Hedmark og Else Ryen, Institutt for lingvistiske fag, Universitetet i Oslo, på oppdrag av UFD.
- Engen, Thor Ola & Ryen, Else 2009: *Læremangfold og flerkulturell opplæring. Tospråklige lærere i norsk skole. NOA Norsk som andrespråk*. Oslo: Novus forlag
- Dewilde, Joke 2013: Muligheter og utfordringer for lærersamarbeid. *Bedre Skole*, nr. 4, 2013
- Kirke- utdannings- og forskningsdepartementet 1998: Stortingsmelding nr. 25 1998/99: *Morsmålsopplæring i grunnskolen*
- Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet 1995: *NOU Norges offentlige utredninger 1995:12 Opplæring i et flerkulturelt Norge*. Hentet 10.09.14 fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/nouer/1995/nou-1995-12.html?id=140252>
- Kommunal- og arbeidsdepartementet 1996: Stortingsmelding nr. 17 (1996 – 97) *Om innvandring og det flerkulturelle Norge*.
- Kunnskapsdepartementet 2007: *Strategiplan. Likeverdig opplæring i praksis. Strategi for bedre læring og større deltakelse av språklige minoriteter i barnehage, skole og utdanning*. Revidert utgave februar 2007. Hentet 10.09.14 fra http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/Grunnskole/Strategiplaner/UDIR_Likeverdig_opplaering2_07.pdf
- Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO) 2010: *Veien videre. Sluttrapport Likeverdig opplæring i praksis*. Hentet 10.09.14 fra http://nafo.hioa.no/wp-content/uploads/2013/10/NAFO_Sluttrapport_net1.pdf
- Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO) Tema morsmål. Hentet 15.09.14 fra <http://morsmal.no/index.php/no/startsidene-tema-morsmal/om-tema-morsmal>
- Palm, Kirsten og Else Ryen 2014: Vurdering av andrespråksinnlærere – en utfordring i skolen. I *Acta Didactica Norge*. Vol 8 Hentet 15.09.14 fra <http://adno.no/index.php/adno/article/view/363>
- Ryen, Else 2009: Tospråklige lærere: Hvilken rolle har de i praksis. I: Kjørven, Ole Kolbjørn and Bjørg-Karin Ringen (eds.): *Teacher Diversity in Diverse Schools – Challenges and Opportunities for Teacher Education*. Vallset: Oplandske Bokforlag.
- Utdanningsdirektoratet 2007: *Kartleggingsmaterieell. Språkkompetanse i grunnleggende norsk for språklige minoriteter* Hentet 10.09.14 fra http://www.udir.no/Upload/Kartleggingsprover/5/UDIR_Kartleggingsmaterieell_bm_301007.pdf
- Utdanningsdirektoratet 2007: *Veiledning. Språkkompetanse i grunnleggende norsk*. (revidert utgave 2009) Hentet 10.09.14 fra http://www.udir.no/Upload/Brosjyrer/5/Veiledning_grunnleggende_norsk.pdf.
- Utdannings- og forskningsdepartementet 2003: *Strategiplan. Likeverdig utdanning i praksis. Strategi for bedre læring og større deltakelse av språklige minoriteter i barnehage,*

skole og utdanning. 2004 – 2009. Hentet 10.09.14 fra

<http://www.regjeringen.no/upload/UD/Vedlegg/laerestrategi.pdf>

Aamodt, Sigrun 2008: *Familielæring. I: Aamodt, Sigrun og An-Magritt Hauge (red.) 2008:*

Familel ring og andre modellerinnenfor flerkulturelt pedagogisk arbeid. Oslo:

Universitetsforlaget.